

Statnett
firmapost@statnett.no

Vår dato 12.06.26
Deres dato: [Dato]
Vår referanse CV
Deres referanse 2026/783

Høringsinnspill – vilkår for leverandører av balansetjenester og balanseansvarlige

Fornybar Norge takker for muligheten til å gi innspill til forslag til endringer i metode for vilkår for leverandører av balansetjenester og vilkår for balanseansvarlige.

De foreslåtte endringene omfatter en rekke tekniske og redaksjonelle justeringer. Fornybar Norge har valgt å konsentrere sine merknader om de delene av forslaget som etter vår vurdering har størst betydning for forståelsen av balansekravet, markedsaktørenes mulighet til å håndtere risiko og de økonomiske insentivene i markedet. Våre merknader knytter seg særlig til forslagene i artikkel 88 om balansekravet og de foreslåtte endringene i prising og avregning av ubalanser.

Fornybar Norges hovedpunkter:

- **Kravene til balanseansvar bør samles i artikkel 88 fremfor å etablere parallelle krav i fos § 8**
- **Fysisk begrunnet risikohåndtering må ikke anses som en uønsket åpen posisjon.** Aktørene må kunne håndtere prognoseusikkerhet og risiko knyttet til forventet produksjon og forbruk gjennom økonomisk rasjonelle markedstilpasninger.
- **«Hensiktsmessig» bør defineres som økonomisk rasjonell markedsadferd.** Aktørene må kunne hensynta risiko, alternativverdier og forventede ubalansekostnader ved agering i markedene.
- **Artikkel 17(1) i EBGL må forstås slik at balanseansvarlige innenfor regelverket skal enten arbeide for å være balansert eller bidra til at kraftsystemet blir balansert.** TSO kan ikke gjennom metoden innskrenke denne plikten og rettigheten til en balanseansvarlig.
- **Prisingen bør gi konsistente insentiver mellom BRP og BSP.** Ubalansepriser og aktiveringspriser bør utformes slik at de støtter effektiv ressursutnyttelse og ikke skaper uønskede tilpasninger.
- **Sammenkoblede områder uten flaskehalser bør ha felles dominerende retning.** Dette vil gi mer konsistente prissignaler og redusere risikoen for uheldige tilpasninger mellom budområder.

Kraftmarkedet er inne i en periode med flere store endringer og en omfattende modernisering. Økt andel variabel produksjon og et mer fleksibelt og sammensatt forbruk stiller nye krav til både systemdriften og markedsdesignet. Det utvikles nye verktøy og prosesser for å håndtere et mer komplekst kraftsystem, blant annet gjennom videre integrasjon mot europeiske markedsplattformer og økt bruk av markedsbaserte løsninger. Disse endringene innebærer at markedsaktørene møter sterkere prissignaler, økt risiko og endrede rammevilkår for disponering av produksjon og forbruk.

Fornybar Norge mener derfor det er særlig viktig at regelverket utformes slik at systemdriften og markedsaktørenes insentiver trekker i samme retning. Markedsaktørenes bidrag ligger ikke i å balansere systemet i sanntid, men i å levere planer og markedstilpasninger som i størst mulig grad reflekterer forventet produksjon og forbruk, samtidig som ressursene utnyttes effektivt.

Vi erkjenner at flere av endringene skyldes at EU-regelverket gir begrenset fleksibilitet for tilpasning til det nordiske systemet. Dette illustrerer viktigheten av å delta aktivt i regelverksutviklingen i EU fra tidlig fase. Norden, med mye regulerbar vannkraft og mange budområder, har særegenheter som ikke nødvendigvis vil hensyntas på en fornuftig måte dersom disse problemstillingene ikke belyses når regelverket utformes.

Prosess

Forslaget innebærer omfattende endringer i balansemarkedene og i hvordan prissignaler fastsettes og videreføres til markedsaktørene. Fornybar Norge mener derfor at kompleksiteten og konsekvensene av forslagene tilsier lengre og harmoniserte høringsfrister, slik at aktørene får tilstrekkelig tid til å analysere og vurdere virkningene for markedet som helhet.

Fornybar Norge etterlyser også et bredere kvantitativt analysegrunnlag for hvordan de foreslåtte endringene forventes å påvirke prissignalene og samspillet mellom døgnmarkedet, intradagmarkedet og balansemarkedene. Analysene som er publisert i forbindelse med høringen ble tilgjengeliggjort tett opp mot høringsfristen og gir etter vårt syn et begrenset grunnlag for å vurdere de samlede virkningene av forslagene.

Vi vil også understreke betydningen av konsekvent og presis begrepsbruk i regelverket. Flere steder benyttes begreper som «produksjonsplaner» og «produksjonsenheter» i bestemmelser som også omfatter forbruk eller andre typer ressurser. Det er viktig at krav og plikter knyttes til riktige ressurser og aktører, slik at det er tydelig hvilke bestemmelser som gjelder for ulike typer produksjon, forbruk og porteføljer.

Spesifikt om prosess og regulering knyttet til balansekravet

Vi merker oss at de foreslåtte endringene bygger på den samme forståelsen av balansekravet som Statnett har lagt til grunn i høringen om retningslinjene til fos § 8. Det er etter vår vurdering krevende å vurdere de foreslåtte endringene i vilkårenes artikkel 88 uten å samtidig se hen til separat høring av retningslinjene.

Fornybar Norge mener det er uheldig at regelverk som i praksis regulerer det samme, sendes ut på separate høringer med ulike frister. For å sikre bedre oversikt og unngå dobbeltarbeid ved fremtidige revisjoner, foreslår vi at Statnett samler reguleringen under artikkel 88 i vilkårene for BRP/BSP, og at retningslinjene etter fos § 8 i stedet henviser til disse vilkårene. En slik tilnærming vil være i tråd med den logikken som allerede er lagt til grunn for andre grenseflater mellom fos og EBGL artikkel 18.

Balansekravet i døgnmarkedet

NEM-forskriften stiller krav om at aktører opptre økonomisk rasjonelt og i tråd med markedsadferdsregelverket, herunder forbudet mot markedsmanipulasjon. Dette innebærer at aktørene må kunne hensynta både risiko, alternativverdier og forventede ubalansekostnader i sin markedsagering, også når disse vurderingene omfatter etterfølgende markeder.

Slik agering er en integrert del av en økonomisk rasjonell markedsadferd. Når markedsaktørene møter prissignaler som reflekterer de faktiske kostnadene og verdiene i kraftsystemet, vil økonomisk rasjonelle beslutninger også bidra til en samfunnsøkonomisk effektiv ressursutnyttelse. Dersom risiko og usikkerhet ikke kan hensyntas i markedstilpasningen, er det derimot fare for at knappe og verdifulle fleksible ressurser benyttes mindre effektivt enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt.

Balanseansvarlige har, på grunn av ubalansegebyret, incentiver til å være i balanse før drift, og legger betydelig med ressurser ned i dette, blant annet gjennom omfattende analyser og prognoser. De tidvis svært høye og volatile ubalanseprisene det siste året har ytterligere styrket incentivene til å holde ubalansene lave, spesielt knyttet til ikke-regulerbare teknologier og variabelt forbruk. Etter vårt syn må hovedvirkemiddelet i balanseringen være å sikre riktige økonomiske incentiver, fremfor å begrense aktørenes mulighet til å håndtere fysisk risiko og prognoseusikkerhet.

Fornybar Norge mener derfor det er en viktig oppgave for systemansvarlig å sikre at de økonomiske signalene i markedet reflekterer de faktiske kostnadene ubalanser påfører kraftsystemet. Samtidig må aktørene gis mulighet til å agere på disse signalene.

I lys av dette fremstår Statnetts forståelse av «åpen posisjon» som uklar. For variabelt forbruk og uregulerbar produksjon, vil det ikke være mulig å kjenne faktisk produksjon eller forbruk ved anmeldingstidspunktet. En anmelding av disse vil derfor alltid bygge på prognoser og vurderinger av usikkerhet, og dermed innebære høy sannsynlighet for at faktisk produksjon/ variabelt forbruk avviker fra det aktøren hadde informasjon om ved anmelding i døgnmarkedet.

Etter innføring av flytbasert markedskobling i døgnmarkedet er mulighetene for å handle seg i balanse i intradag- og balansemarkedene blitt sterkt begrenset, som følge av lav eller manglende kapasitet. Dette gjør det særlig viktig at aktørene er riktig posisjonert etter døgnmarkedet, ettersom muligheten til å justere posisjoner i etterkant er begrenset og kan medføre betydelige kostnader. Et krav som i praksis begrenser muligheten til å håndtere risiko gjennom markedene, vil derfor svekke aktørenes evne til å håndtere

prognoseusikkerhet og også redusere effektiviteten i prisdannelsen. Dersom aktørene ikke kan hensynta risiko og usikkerhet i sine bud, vil budene i mindre grad reflektere den reelle verdien og kostnaden ved produksjon eller forbruk.

Når det ikke er tydelig definert hva som menes med en «åpen posisjon», blir det også uklart hvilke former for risikohåndtering og markedstilpasning som anses tillatt. Det bør derfor skilles mellom posisjoner som reflekterer økonomisk rasjonell håndtering av risiko knyttet til forventet fysisk produksjon eller forbruk, og posisjoner som ikke har en slik fysisk forankring. Førstnevnte er en nødvendig del av en økonomisk rasjonell markedstilpasning og bør kunne inngå i balanseansvarliges oppfyllelse av balanseansvaret. Fornybar Norge mener derfor at Statnett bør tydeliggjøre at kommersielt begrunnet risikohåndtering knyttet til forventet fysisk produksjon eller forbruk ikke i seg selv kan anses som en «åpen posisjon». Aktørene bør, innenfor markedsadferdsregelverket, kunne hensynta volum- og prisrisiko ved anmelding i døgnmarkedet for fysisk produksjon eller forbruk.

Balansekravet i Intradagmarkedet

Statnett legger i høringsdokumentet til grunn at det ikke stilles krav om at balanseansvarlige skal handle for å fjerne ubalanser som oppstår etter døgnmarkedets lukketid, men at det forventes at de «justerer sine forpliktelser i markedet så langt det er hensiktsmessig». Det er uklart hva som ligger i kriteriet "hensiktsmessig". For å sikre en enhetlig og forutsigbar forståelse av balanseansvarliges plikter og handlingsrom bør det klargjøres hvilke hensyn som kan vektlegges i slike vurderinger. Fornybar Norge mener at "hensiktsmessig" bør forstås som en økonomisk rasjonell markedstilpasning, hvor aktørene kan ta hensyn til blant annet forventet ubalansekostnad, alternativverdier, prognoseusikkerhet og risiko.

Behovet for en slik presisering understrekes av at Statnett samtidig skriver at dersom dagens krav ikke anses hensiktsmessige for å redusere de balanseansvarliges ubalanser, vil de vurdere å stramme inn kravene i fremtiden. Som eksempler nevnes en forpliktelse til å handle ubalanser eller å strupe eventuell overskuddsproduksjon. Dersom dette gjøres, uten samtidig å ta hensyn til økonomisk rasjonalitet og markedsmessige avveininger, kan konsekvensen bli at aktørene i praksis må handle seg i balanse også i situasjoner hvor kostnaden ved dette er uforholdsmessig høy sammenlignet med den systemmessige gevinsten. Et slikt krav vil innebære en betydelig begrensning i aktørers mulighet til å foreta økonomisk rasjonelle disposisjoner, som vil gjøre det enda mer krevende å tilby balanseavtaler for produksjon og forbruk med høy prognoseusikkerhet, herunder vindkraft, solkraft og variabelt forbruk. Tilsvarende er det problematisk dersom balanseansvarlige blir pålagt å strupe overskuddsproduksjon for å redusere ubalanser. I et kraftsystem med økende innslag av væravhengig produksjon er det vanskelig å se at dette generelt kan anses som en samfunnsøkonomisk effektiv løsning. Vi kan heller ikke se at artikkel 17(1) i EBGL gir grunnlag for å pålegge balanseansvarlige en slik plikt.

Dette illustrerer viktigheten av å avklare hvilke prinsipper som skal ligge til grunn for balanseansvarliges markedsagring. Balanseansvarlige skal arbeide for å redusere ubalanser, men dette kan ikke vurderes uavhengig av kostnadene ved å redusere dem og de fleksibilitetsressursene som er tilgjengelige i systemet.

Målet må være en effektiv håndtering av ubalanser i systemet, ikke et lavest mulig nivå av ubalanser i enhver situasjon. En forståelse av «hensiktsmessig» som økonomisk rasjonell markedstilpasning vil derfor gi en mer konsistent tilnærming til balanseansvaret.

Fornybar Norge tar ikke til orde for løpende selvb balansering i sanntid etter markedslukketid. Vårt innspill gjelder aktørenes frihet og mulighet til å benytte tilgjengelige markeder frem mot siste frist for oppdatering av planer og markedsposisjoner.

Høringsdokumentet legger til grunn at balanseansvarlige som handler i etterfølgende markeder skal sørge for planlagt balanse ved siste frist for innsending av kjøps- og salgsforpliktelser, foreslått satt til 25 minutter før drift. Her understreker Statnett betydningen av markedstilpasning og oppdaterte planer frem mot driftstimen. Forslaget bygger på en anerkjennelse av at kvaliteten på informasjon om forventet produksjon og forbruk forbedres vesentlig frem mot driftstimen. Etter vår vurdering bør dette også gjenspeiles i forståelsen av balanseansvaret. Aktørene bør kunne benytte tilgjengelige markeder til å oppdatere sine posisjoner og forbedre sine planer frem mot denne fristen, slik at planene som foreligger ved lukketid representerer den beste tilgjengelige vurderingen av forventet produksjon og forbruk.

Fornybar Norge anser forslaget om å flytte siste frist for oppdatering av planer og markedsposisjoner til 25 minutter før drift som et hensiktsmessig grep. Aktørene kan levere mer presise og oppdaterte planer og prognoser tettere opp mot driftskvarteret. Systemansvarlig vil gjennom dette få et bedre grunnlag for analyser og driftsforberedelser. Vi mener dette et godt eksempel på hvordan hensynet til systemdriften og behovet for markedsmessig handlingsrom kan ivaretas samtidig.

Forståelsen av EBGL artikkel 17

Statnett legger i høringen til grunn at det ikke er tillatt for balanseansvarlige å systematisk handle seg i ubalanse, selv om intensjonen skulle være å hjelpe systemet. Etter vår vurdering reiser dette et mer grunnleggende spørsmål om hvordan artikkel 17 i EBGL skal forstås, og hvilket handlingsrom balanseansvarlige har til å benytte tilgjengelige markeder, og da spesielt intradagmarkedet, for å håndtere usikkerhet og risiko som ledd i oppfyllelsen av balanseansvaret.

Artikkel 17(1) i EBGL fastsetter at hver balanseansvarlig skal «i sanntid arbeide for å være balansert, eller bidra til at kraftsystemet blir balansert». Nærmere krav til oppfyllelse fastsettes av den enkelte TSO i metoden etter artikkel 18, som nå er på høring. Etter vår vurdering tilsier ordlyden at bestemmelsen åpner for begge former for oppfyllelse av balanseansvaret. Den balanseansvarlige må kunne arbeide for egen balanse eller bidra til systembalansen, avhengig av situasjonen og de signalene som foreligger i markedet.

Statnetts tilnærming til EBGL synes å bygge på forståelse om at TSO kan velge en enten/eller-tilnærming av artikkel 17(1). Hvor Statnett velger at balanseansvarlig kun skal arbeide for å være balansert. Denne forståelsen fremstår vanskelig å forene med ordlyden, formålet og øvrige bestemmelser i EBGL.

Dersom bestemmelsen skulle forstås slik at TSO gjennom metoden etter artikkel 18 kan fastsette at balanseansvarlige enten skal arbeide for å være balansert eller bidra til at kraftsystemet blir balansert, betyr det at TSOer som velger at balanseansvarlige skal bidra til at kraftsystemet blir balansert vil avskjære balanseansvarlige fra å arbeide for å være balansert. Dette vil være vanskelig å forene med det grunnleggende prinsippet om at balanseansvarlige har ansvar for sine ubalanser og skal forsøke å redusere disse. Etter vår vurdering kan bestemmelsen derfor ikke forstås som at TSO kan velge bort deler av innholdet i artikkel 17(1), men heller at vurderingen må gjøres av balanseansvarlig innenfor rammen av regelverket, ikke som en forhåndsdefinert begrensning fastsatt av TSO.

Denne forståelsen støttes også av praksis i Sverige. I den svenske metoden etter artikkel 18 legger Svenska kraftnät til grunn at balanseansvarlige i sanntid skal «sträva efter balans, eller hjälpa elkraftssystemet att bli balanserad». Tilsvarende uttaler ACER i "beslutning 09/2024 om metode for prisfastsettelse av balanseenergi og kapasitet mellom budområder" at markedsaktører fortsatt har mulighet i sanntid, som balanseansvarlige, til å «be balanced or help the power system to be balanced» etter artikkel 17(1). Dette underbygger at artikkel 17 må forstås som en bestemmelse som både ivaretar balanseansvarliges ansvar for egen balanse og deres rolle i å støtte systembalansen.

Prising av ubalanse og balanseenergi

Etter vår vurdering er utformingen av prisingen et sentralt spørsmål i forslaget. Vi er innforstått med at flere av de foreslåtte endringene følger av EBGL og er nødvendige ved tilknytning til MARI.

Fornybar Norge ser at flere av utfordringene som omtales i dette kapitlet har sitt opphav i et europeisk markedsdesign som i stor grad er utviklet for kraftsystemer med få og store budområder. På lengre sikt bør nordiske TSOer, regulatorer og aktører vurdere å løfte behovet for justeringer som i større grad hensyntar nordiske forhold. På kort sikt bør Statnett utnytte det handlingsrommet som finnes innenfor EBGL til å sikre mest mulig robuste og effektive prissignaler.

Når det gjelder fastsettelse av dominerende retning, mener Fornybar Norge at forslaget ikke i tilstrekkelig grad reflekterer hvordan markedet faktisk fungerer. I situasjoner der budområder er sammenkoblet uten flaskehalser, fremstår det lite konsistent å fastsette ulike retninger. I praksis fungerer disse områdene som ett felles marked med ett samlet balanseringsbehov, og vi mener de bør behandles deretter.

Ulike dominerende retninger i sammenkoblede områder gir svake og til dels misvisende prissignaler. Det kan også skape uheldige tilpasninger, der aktører bruker intradagmarkedet til å flytte ubalanser mellom områder for å oppnå ønsket retning, uten at dette gir bedre ressursutnyttelse. Dette illustrerer hvordan ulike dominerende retninger i områder som i praksis fungerer som ett marked kan gi prissignaler som ikke reflekterer det underliggende balanseringsbehovet. Fornybar Norge mener derfor at Statnett bør fastsette en felles dominerende retning for sammenkoblede områder, så lenge det ikke er flaskehalser, både ved planlagte og direkte aktiveringer. Selv om den foreslåtte håndteringen av dominerende retning etter vårt syn har svakheter, er Fornybar Norge i utgangspunktet positiv til den foreslåtte intensiverende komponenten. Dette fremstår som et eksempel på at Statnett benytter det handlingsrommet som finnes

innenfor regelverket for å redusere noen av de uheldige virkningene som kan oppstå i et system med mange budområder.

Når det gjelder beregningen av ubalanseprisen, vil forslaget innebære en uheldig forskjell mellom avregningen for balanseansvarlige og inntekten til balansetilbydere. Dette gir incentiver til uønskede tilpasninger, blant annet fordi aktører kan få sterkere økonomiske incentiver til å være i ubalanse enn til å stille fleksibilitet til disposisjon gjennom balansemarkedene.

Det er også vanskelig å begrunne at planlagte og direkte aktiveringer prises ulikt, når det i praksis er samme produkt som håndterer samme ubalanse. Etter vårt syn bør aktiveringer i samme retning og tidsperiode ha samme pris.

For å sikre en mer robust og effektiv prising mener Fornybar Norge at ubalanseprisen bør reflektere marginalprisen i den dominerende retningen, og at Value of Avoided Activation settes lik ubalanseprisen i det sammenkoblede området. Dersom det ikke er aktiveringer, bør spotprisen fortsatt benyttes.

Fornybar Norge ønsker å oppfordre Statnett til å ha tett dialog med bransjen frem mot et høringsforslag knyttet til endringen av ubalanseprisen i forkant av tilknytning til PICASSO. Dette gir aktørene bedre tid til å vurdere ulike konsekvenser, noe som vil gi verdifulle innspill til Statnetts arbeid. Vi tror derfor en referansegruppe, slik Svk har satt ned, vil være en god måte å sikre et godt og robust design og forankring av fremtidig ubalansepris.

Fornybar Norge mener at de foreslåtte endringene bør justeres slik at de gir riktige prissignaler, legger til rette for økonomisk rasjonelle markedstilpasninger og samtidig ivaretar hensynet til systembalansen.

Vennlig hilsen
Fornybar Norge

Jens Frølich Holte
Direktør Energisystem og analyse

Camilla Vedeler
Næringspolitisk rådgiver